

DE GEESTELIJKE WERKEN VAN BARMHARTIGHEID

EERST ALGEMEEN

Ze waren reeds lang verdwenen uit het collectieve katholieke geheugen. Iedereen met een beetje bijbelse achtergrond kent nog wel de zeven werken van barmhartigheid, maar de geestelijke werken? Slechts enkele ouderen, die nog hun catechismus kennen, wisten nog van hun bestaan. Met de viering van het jaar van barmhartigheid is daar een grote verandering in gekomen: de geestelijke werken van barmhartigheid zijn terug van weggeweest.

Vooreerst kunnen we dit opmerken. Het gaat om 'barmhartigheid'. De oproep in het evangelie is duidelijk: "Wees barmhartig zoals uw Vader in de hemel barmhartig is" (Lk.6, 36).

In de volgende weken gaan wij, na de reeks over de zeven lichamelijke werken, verder met een reeks over de zeven geestelijke werken van barmhartigheid.

Om te beginnen bij het begin stellen we ons de vraag: waar komen die geestelijke werken dan wel vandaan?

De lijst waarnaar gewoonlijk verwezen wordt is afkomstig van een grote theoloog uit de Middeleeuwen, namelijk Thomas van Aquino (1225-1274). In zijn *Summa Theologiae* (II II q32a2) noemt hij ze alle zeven op. Na hem wordt deze lijst gewoon overgenomen zonder verdere wijzigingen of toevoegingen. Kijken we naar nog vroeger dan komen wij uit bij de kerkvaders.

Barmhartigheid uit zich niet alleen in het lichamelijke, maar ook in het geestelijke. Dikwijls wordt hierbij verwezen naar Sint-Augustinus (354-430): "Barmhartigheid is het meeleven van ons hart wanneer we de ellende van een ander beschouwen". Bij Johannes (zijn naam betekent: God is barmhartig) Chrysostomos (345-407) vinden we het volgende citaat: "In de kerk zijn er niet alleen de lichamelijke armen, waarvan het lichaam hongert of dakloos is. Er zijn ook diegenen die geestelijk arm zijn, beroofd van het voedsel van de gerechtigheid, van de drank van de Godskennis, van het kleed van Christus ... Er zijn de vreemdelingen met het hart zonder schuilplaats, anderen met wankelende moed, de geestelijk blinden, de doven die opgesloten zitten in hun ongehoorzaamheid, zij die lijden aan allerlei soorten geestelijke ziekten en die zo ziek zijn dat zij schrik hebben om geestelijk voedsel te ontvangen".

Bij woestijnvaders en kerkvaders vindt men eveneens verwijzingen naar de afzonderlijke geestelijke werken van barmhartigheid. Zo behoren deze werken niet alleen tot het erfgoed van de Westerse maar ook van de Oosterse kerken.

In de bijbel tenslotte zijn, zowel in Oud als Nieuw Testament, voor elk van de zeven werken aansporingen te vinden. We kunnen dus regelmatig uit de bijbel citeren als we de afzonderlijke werken bespreken.

Bij een nadere studie van de lijst van de zeven zien we dat de volgorde niet vast ligt. Bij Thomas begint deze met het onderwijzen. De vroegere catechismus van het bisdom Gent begint met het berispen van de zondaars (bij sint Thomas op de vierde plaats). Elders staat dan weer het troosten van de bedroefden het eerst. Blijkbaar is er geen echte rangorde in het zevental. Ook de korte samenvatting van het betreffende werk kan nogal verschillen. Zo staat in de catechismus van het

bisdom Gent uit 1894: “de zondaars bestraffen”, in de Mechelse catechismus is dit “de zondaars berispen” en in Wikipedia “de zondaars vermanen”.

Aan wie wordt gevraagd om deze geestelijke werken te verrichten? Volgens sommigen zijn deze geestelijke werken op de eerste plaats een opdracht voor de clerus en de religieuzen. Anderen maken een onderscheid tussen de verschillende werken (bijvoorbeeld de onwetenden leren is dan gericht op hen die in het onderwijs staan).

De oproep van het evangelie is echter zonder uitzonderingen. Dit jaar van de barmhartigheid is een kans en een uitnodiging voor ons allen om ze te beleven. In de besprekingen van de afzonderlijke werken zullen we dan ook aandacht hebben voor de eigen mogelijkheden om ze in praktijk te brengen.

EEN BEETJE ACHTERGROND

In een Nederlands commentaar voor predikanten vonden we het volgende over de achtergrond van waaruit deze werken gebeuren:

“In deze katholieke visie op de continuïteit tussen natuur en genade (je kunt “met de genade meewerken”) zal de nadruk in de verkondiging minder gauw liggen op hoe slecht de mensen zijn. We moeten dus ook voorkomen dat we als voorgangers gaan moraliseren: preken met een belerend vingertje (ik weet hoe slecht jullie zijn en ik zal jullie dat eens goed inpeperen).

De juiste houding als voorganger is: we verlangen er allemaal naar om het goede te doen, maar we weten ook dat wij maar beperkte mensen zijn en dat we dikwijls tekortschieten of andere keuzes maken. We hebben echt Gods liefde en genade nodig om iets goeds tot stand te brengen. Maar die liefde en genade komen naar ons toe in de sacramenten. En ook in de schoonheid van de schepping, en op elk moment van inspiratie. Als we ons laten vervullen met die liefde, dan helpt ons dat om het goede ook echt te doen.

Bij een katholieke spiritualiteit hoort dus dat je het goede doet vanuit vreugde (en niet zozeer vanuit een gevoel van schuld of overspannen verantwoordelijkheid). Omdat je door de band met God vervuld wordt van vreugde en dankbaarheid heb je gewoon meer verlangen om lief te hebben en het goede ook daadwerkelijk te doen en vol te houden.

...

Er is niet alleen continuïteit tussen natuur en genade; God breekt ook in in onze gewone manier van doen. In de traditie noemen we dat bekering. Je kunt hier denken aan de volgende twee momenten: de contrastervaring en het overwinnen van je innerlijke weerstand. Je kunt door een concrete ervaring van onbarmhartigheid zo geraakt zijn dat je in beweging móet komen. Het voelt als een heilige plicht: je wilt en je moet iets doen en je aanvaardt dat je dagelijks leven daardoor een andere wending krijgt. Ook dat is genade, want God spreekt ons aan op onze talenten. Juist die mensen voelen zich geraakt die ook iets kúnnen doen. Maar ze hebben een zetje nodig.

Als je je inzet voor anderen kom je echter ook jezelf tegen; oude patronen, gebrek aan geduld, onzekerheid, etc. zitten je in de weg. Je kunt voor die confrontatie weglopen en afhaken. Je kunt ook, met Gods hulp (waar je om kunt vragen) uitstijgen boven bepaalde beperkingen en als mens een

groei doormaken. In veel psalmen zie je dat groeiproces verwoord, en ook wij kunnen het doormaken. Ook deze groei is een bron van vreugde en dankbaarheid, zeker als je erkent dat je op eigen kracht niet zo ver gekomen zou zijn.”

(H. Oldenhof, aartsbisdom Utrecht)

Na deze algemene opmerkingen heeft u recht op de lijst met de zeven werken. Zoals gezegd kunnen de volgorde en benaming erg verschillen naargelang de bron.

- * de twijfelenden raad geven
- * de onwetenden onderrichten
- * de zondaars vermanen
- * de bedroefden troosten
- * beledigingen vergeven
- * lastige personen geduldig verdragen
- * tot God bidden voor de levenden en de doden

WERK 1: DE ONWETENDEN ONDERWIJZEN

Laten we nu eens een geestelijk werk van dichterbij bekijken: de ‘onwetenden onderwijzen’, in het Latijn bij Thomas “docere ignorantem”.

Al heel vlug zal men terecht zeggen: “ dat is een taak voor het onderwijs”. Niet toevallig heeft het christendom al eeuwen veel tijd en moeite geïnvesteerd in de opvoeding van jonge mensen. In onze streken hebben kinderen wel niet altijd de indruk dat men hen een gunst bewijst, in ontwikkelingslanden is men er zich veel meer van bewust. De maatschappij en de kerk hebben op dit gebied een heel belangrijke taak.

Als je je verder afvraagt waaruit de ‘ignorantia’, de onwetendheid zo allemaal kan bestaan ligt er een heel veld open. Er is veel dat we weten, er is nog veel meer dat wij (nog) niet weten. Een mens kan van dag tot dag nieuwe dingen leren over zichzelf en de wereld. Permanente opvoeding noemt men dat, levenslang leren. Het is een taak die we op onszelf kunnen nemen.

Als het gaat over ons geloof schrijft Paulus ‘thans kan ik slechts ten dele’ (1 Kor. 13, 12b). Meer dan eens beschrijft hij daarom zijn verlangen om Christus beter te leren kennen (Fil. 3, 10-12). Het is een ietwat ongewone toepassing van het geestelijk werk, maar wel heel zinvol voor ieder gelovige.

Kerk en maatschappij zijn geroepen om de onwetenden te onderwijzen, je kan ook jezelf steeds verder laten groeien in geloof, in hoop en in liefde.

Anselm Grün, een heel gekende schrijver van religieuze boeken, heeft ook over de geestelijke werken een artikel geschreven. Hij zet als titel: “Dit is iets dat over u gaat”: wat je een ander wil leren is iets wat hem persoonlijk kan raken. Dat kan maar met iets wat je zelf geraakt en gevormd heeft. In het evangelie van Mattheus lezen we tijdens deze weken in de eucharistieviering de bergrede. Vlak na de zaligsprekingen zegt Jezus “gij zijt het zout der aarde ... gij zijt de stad op de berg ... gij zijt het licht op de kandelaar ...” (Mt. 5, 13-16). “Woorden wekken, voorbeelden trekken”. De onwetenden onderwijzen, zonder veel theorie of gepraat, bewust of onbewust, ligt in het bereik van iedereen: “Geef het goede voorbeeld”.

WERK 2: GOEDE RAAD GEVEN

In het Latijn bij Thomas staat er: ‘consulere dubitanti’, de twijfelende raad geven. Alternatieven zijn “goede raad geven”, “in moeilijkheden goede raad geven”,

In zekere zin sluit dit heel dicht aan bij het vorige werk. Veel commentaren hebben het over de hulp aan mensen die geloofstwifels kennen. Het kan ook breder gezien worden. Mensen vragen om tot klaarheid te komen over de wereld, de kerk, over zichzelf. Op dit gebied wordt zeker hulp verwacht van mensen die er professioneel mee bezig zijn zoals geestelijke leiders, leerkrachten, psychologen, theologen, maatschappelijke werkers enz.

Goede raad geven of krijgen is geen evidentie. Het spreekwoord “Goede raad is duur” wijst er op dat sommige situaties zo ingewikkeld zijn dat er veel betaald moet worden aan specialisten om verder te geraken. Gratis die goede raad geven is inderdaad iemand helpen in zijn nood.

Zijn het dan alleen de specialisten die dit werk kunnen verrichten? Anselm Grün heeft hier als titel: “Twijfel maakt mensen menselijk”. Iemand toe staan te twifelen en niet onmiddellijk klaar staan met oplossingen kan ongelooflijk veel deugd doen. Zo gemakkelijk wordt twijfel niet aanvaard. Men ziet het soms als een teken van zwakheid die niet toegestaan wordt of als een bedreiging voor de eigen (schijn-)zekerheden. Daartegenover kan juist geloof in mensen hen vooruit helpen.

Goede raad geven is op de eerste plaats is luisteren, vol respect voor wat in een ander leeft. Dat geldt voor ons allen. In geloofstermen is raad geven altijd ook luisteren naar Gods Geest: “Allen die zich laten leiden door de Geest van God zijn kinderen van God” (Rom. 8, 14). Hij is uiteindelijk de grote Raadgever. Samen luisteren naar Gods Geest tot er vrede komt in het hart, daar gaat het om.

WERK 3: DE ZONDAARS VERMANEN

In de oude catechismus van het Bisdom Gent (1894) staat dit als eerste werk vermeld en dan heet het “De zondaars straffen”. Op de vraag “Wien staat het meest toe de zondaars te straffen en te onderwijzen?” luidt het antwoord “Alle ouders, meesters en oversten, en degenen die den last der zielen dragen”. Daarmee is een richting ingeslagen die we vandaag de dag met argwaan bekijken. Het woordje ‘straffen’ is er te veel aan. Het gaat toch immers om een werk van barmhartigheid. Liever horen we de uitnodiging om zondaars te ‘vermanen’ of te ‘verbeteren’. Thomas gebruikt het Latijnse ‘corrigere peccantem’. Augustinus spreekt over de ‘correctio fraterna’, de broederlijke vermaning.

Over de broederlijke (en zusterlijke) vermaning is veel geschreven. Dikwijls verwijst men naar het evangelie van Mattheus. Daar lezen we: “Als uw broeder gezondigd heeft, wijst hem dan onder vier ogen terecht. Luistert hij naar u, dan hebt ge uw broeder gewonnen. Luistert hij niet naar u, haal er dan nog een of twee personen bij, opdat alles beruste op de verklaring van twee of drie personen. Wil hij naar hen niet luisteren, legt het dan voor aan de kerk. Wil hij ook naar de kerk niet luisteren, beschouw hem dan als een heiden of tollenaar.” (Mt. 18, 15-17). Een aantal exegeten verduidelijken dat het hier gaat om publieke zonden. Wie zo misdoet en volhardt in de boosheid kan niet langer tot de gemeenschap behoren. Het oordeel erover komt dan ook de gemeenschap toe. Maar zelfs voor wie uitgesloten is blijft er hoop bestaan. We merken op dat ‘heiden of tollenaar’ niet helemaal negatief klinkt: Mattheus was zelf een tollenaar en het evangelie is er ook voor de heidenen. De zondaar blijft een geliefde mens.

Het gaat er zeker niet om geestelijke politieman te spelen! In de brief aan de Galaten lezen we: “Als iemand op een misstap betrapt wordt, moet gij, geestelijke mensen, zo iemand in een geest van zachtmoedigheid oprichten; let tegelijk op jezelf, jij kunt ook in verzoeking komen” (Gal. 6, 1). Anselm Grün spreekt in dit verband over een ‘wegwijzer’ zijn. Wie de verkeerde weg opgaat kan de wegwijzer zien en een keuze maken: verder gaan of terugkeren. De wegwijzer is dienstbaar, nodigt uit, maakt duidelijk maar dwingt uiteindelijk niet. De uitdrukking “de zondaar terechtwijzen” is hier op zijn plaats.

Je mag je afkeuring laten blijken over wat echt niet evangelisch is. Ook in het Oude Testament was dit de opdracht van de profeten, maar zij deden het steeds uit liefde voor het Godsvolk én gedreven door Gods Geest. Eigenlijk mag je maar iets zeggen als je ‘gedreven bent door de Geest’. Jakobus beschrijft die geest van wijsheid als volgt: “De wijsheid van omhoog is vóór alles rein, maar ook vredelievend, vriendelijk, altijd voor rede vatbaar, rijk aan barmhartigheid en vruchten van goede daden, onpartijdig en oprecht” (Jak. 17).

Het is wellicht niet toevallig dat Thomas spreekt over ‘*corrigerare peccantem*’, de *zondigende* vermanen en niet over ‘*corrigerare peccatorem*’, de *zondaar* vermanen. In gewone mensentaal: als je iemand bezig ziet iets verkeerd te doen (peccantem), help hem dan door daar op te wijzen. Dat is niet hetzelfde als (achteraf) de zondaar (peccatorem) op het matje roepen en hem (ver-)oordelen. Wie zijn wij dat wij over onze medemens oordelen (Rom. 14, 4a)?

Niet alleen op persoonlijk vlak kan dit werk van barmhartigheid gedaan worden. In onze maatschappij is er onrecht en kwaad dat als vanzelfsprekend wordt aanvaard. “Wees zand in het drijfwerk van de wereld”, zo noemt Anselm Grün dit werk. Een korreltje zand, dat knarst om wat scheef gaat duidelijk te maken, het is een klein gebaar dat veel kan duidelijk maken.

Tot slot nog dit. We hebben de verschillende uitdrukkingen reeds bekeken: straffen, vermanen, terechtwijzen. Er is nog een mogelijkheid. ‘Corrigere’, het Latijnse woord, wordt in onderwijstermen vertaald als ‘verbeteren’: wijzen op fouten om er van te leren hoe ze te vermijden. Het werk van barmhartigheid is slechts geslaagd als de mens, die verbeterd wordt, zijn fouten inziet, er uit leert, en zo beter en gelukkiger wordt.

WERK 4: HET ONRECHT VERDULDIG LIJDEN? OF ...

Moet onrecht geduldig verdragen worden? Moet men onrecht lijden - en dan, uit barmhartigheid - dat geduldig doen? We hebben er wellicht onze vragen bij. Terecht! Bij de hernieuwing van onze doopbeloften beloven wij immers ons te verzetten tegen onrecht. Onrecht moet niet verdragen maar aangeklaagd worden. Recht en gerechtigheid zijn bijbels, onrecht dient vermeden, verfoeid en zelfs gehaat te worden. Van Jezus staat er “rechtvaardigheid hebt Gij liefgehad en onrecht gehaat” (ps. 45,8 geciteerd in Hebr. 1, 9).

Er is in de bijbel één zinnetje te vinden: “waarom lijdt u niet liever onrecht” (1 Kor. 6,7). Het is voldoende om het gehele stuk te lezen om te weten dat het gaat over christenen die willen procederen tegenover medechristenen. Evident dat Paulus dat liever niet ziet gebeuren.

Waar komt het zinnetje dan wel vandaan? In de Navelgong van Christus heeft Thomas a Kempis het over “Van het verdragen van onrecht en van de ware lijdzaamheid” (Boek 3 hoofdstuk 19). De aandacht is daarbij niet gericht op het barmhartig omgaan met de andere. Het gaat Thomas om de

deugd van lijdzaamheid. Men moet vermijden om zichzelf te gaan beklagen of allerlei redeneringen op te bouwen. Beter is het te beseffen dat ook Jezus heeft geleden en in zijn navolging dit lijden te aanvaarden.

Blijkbaar zag ook de oude catechismus van het bisdom Gent (1894) een probleem. Op de vraag “Wat ongelijk moeten wij uit barmhartigheid vergeven?” krijgen we als antwoord “Alle ongelijk, hoe groot het ook moge wezen en hoe dikwijls het zoude mogen geschied zijn”. In plaats van ‘onrecht’ lezen we ‘ongelijk’, ‘verdragen’ wordt ‘vergeven’ (uit een ander werk van barmhartigheid: beledigingen vergeven), “hoeveel en hoe dikwijls ” citeert Thomas a Kempis (ib. vers 12).

Wij keren liever terug naar Thomas van Aquino. Hij spreekt over ‘portare onerosos et graves’. Dat is toch iets anders, en een veel betere vertaling is:

LASTIGE PERSONEN GEDULDIG VERDRAGEN

Wellicht hebben we heel wat minder last om dit als een werk van barmhartigheid te zien. We kennen allen wel mensen die gemakkelijk gemedend worden, die niet helemaal passen bij de rest. In elke gemeenschap immers zijn er mensen die op de zenuwen werken. Geduld hebben met medemensen die niet helemaal mee kunnen, die uit de toon vallen, het kan echt een werk van barmhartigheid zijn. Anselm Grün geeft als suggestieve titel voor dit werk: ‘Lastige broeders, op de zenuwwerkende zusters’.

Soms moet je daarbij ingaan tegen de negatieve houding van de gemeenschap, soms tegen je eigen tegenzin om toch met deze mensen om te gaan en hen in het gezelschap te verdragen. Het doet denken aan wat Paulus schrijft: met de zwakken ben ik zwak geworden” (1 Kor. 9, 22); “wij die bij de sterken horen hebben de plicht de gevoeligheden van de zwakken te ontzien” (Rom. 15,1).

WERK 5: BELEDIGINGEN VERGEVEN

Hoe ga je om met beledigingen? Normaal gesproken voel je je gekwetst en oneerlijk behandeld. De neiging is groot om in discussie te gaan, om iets terug te zeggen en zelf verwijten te maken. Je zou de ander willen terug betalen met zijn eigen munt.

Vraag is of je daar veel mee bereikt. Wellicht wordt de andere er niet beter van. Veel beter is het de kringloop van woord en wederwoord te doorbreken. Wie er in slaagt om zich niet te laten opslokken door de beledigingen maar ze kan ‘doorslikken’ heeft al een eerste stap gezet. Wie dan van toon kan veranderen zet een volgende stap: in plaats van woedend te reageren wordt een gesprek mogelijk. Een verdere stap is op zoek gaan naar heling in plaats van verder kwetsuren aan te brengen.

Het zou ons te ver voeren om hier heel het thema van ‘vergeven’ aan te raken, maar het is duidelijk dat dit de uiteindelijke stap is. Anselm Grün zegt over dit werk “In de vergeving wordt de wonde tot parel”.

We bekijken nog even de varianten. Zo lezen we in de oude catechismus van Gent “Hetgeen tegen ons misdaan is vergeven”. Soms vindt men ook, geïnspireerd door het evangelie: “Vijanden vergeven”. Dit lijken ons verdere uitbreidingen te zijn.

Thomas van Aquino heeft het over “remittere offendenti” wat men kan vertalen als “de beledigende kwijtschelden”. ‘Schelden’ heeft oorspronkelijk als betekenis ‘luidop bekend maken’, ‘kwijt’ betekent ‘vrij van’. Nog een andere mogelijkheid is ‘het de beledigende niet aanrekenen’.

WERK 6: DE BEDROEFDEN TROOSTEN

Bedroefden troosten is duidelijk een werk van barmhartigheid. We kunnen ons echter wel afvragen over welk soort droefheid het gaat. Er zijn zovele redenen waarom mensen triestig zijn, zich droevig voelen. Er is de droefheid als iemand een dierbare afscheid neemt of sterft. Er is de droefheid als toekomstplannen onmogelijk worden omwille van tegenslag zoals ziekte. Mensen zijn droevig als verwachtingen de grond worden ingeboord, omwille van een fundamenteel gemis ...

Iemand troosten is zeker niet hetzelfde als het gebeurde minimaliseren. Zo gemakkelijk aanvaardt men de droefheid van een ander niet omdat men er niet mee overweg kan. Echte troost kan maar eerst gegeven worden als, zelf zwijgend, de medemens in zijn droefheid beluisterd wordt. Dikwijls is dit luisteren reeds voldoende: gedeelde smart is halve smart.

Troost bieden kan verder gaan door perspectieven te openen. In de bijbel wordt troost dikwijls verbonden met hoop. Tegenover de val van Jeruzalem en de ballingschap wordt door de profeten hoop gegeven op terugkeer en herstel. Bij de dood van dierbaren is er, dank zij de verrijzenis van Jezus, hoop op weerzien en eeuwig leven. Bij het ondergaan van onrecht is er de hoop op een God die als rechtvaardige rechter goed en kwaad zal onderscheiden. Voor wie bedroefd is in het besef van (eigen) tekort en kwaad is er de hoop op Gods barmhartigheid.

“Al mijn tranen hebt Gij opgevangen in uw kruik” (psalm 56, 9) is een van de meest troostende zinnen uit de bijbel. Het eigen verdriet wordt toevertrouwd aan een barmhartige God die van mensen houdt, die zelfs al de haren van ons hoofd heeft geteld. Uiteindelijk is het de Heer van wie de troost komt (bv. Jes. 65, 13). Interessant is daarbij dat het woord ‘troost’ verwant is met het woord ‘trouw’. In religieuze termen wordt troost bieden tot vertrouwen geven aan God.

WERK 7: VOOR DE LEVENDEN EN DE OVERLEDENEN BIDDEN

Hiermee zijn we aan het laatste geestelijk werk van barmhartigheid gekomen. We beginnen eerst met het bidden voor de levenden.

Eigenlijk klinkt de oproep om te bidden voor levenden helemaal niet vreemd. We bidden voor medemensen tijdens de eucharistie, bij breviergebeden, bedevaarten, gebedswaken ...

Bijeenkomsten die beginnen of afgesloten worden met een gebed bieden regelmatig de gelegenheid om er zelf nog intenties aan toe te voegen. Op persoonlijk vlak zijn er vele mensen die hun dag besluiten met gebeden voor hun dierbaren en bekenden. Vriendschap, meeleven, verbondenheid zijn daarbij wellicht het voornaamste motief. Zeker als een ander in nood is voelt ons hart mee.

Daarmee ligt nu heel het veld open van een uiteenzetting over het nut van het bidden, over geloof in een liefdevolle God die naar mensen hoort en gebeden verhoort, over de invloed van het bidden op ons eigen leven en zelfs over wonderen. We laten het over aan anderen om dit uitvoerig te behandelen.

De oproep in het evangelie “Bid voor wie u vervolgen” (Mt. 5, 44) zet een stap verder in de barmhartigheid. Hier bidden we niet meer voor hen die ons goedgezind zijn, maar voor de mensen die het ons het leven lastig maken. . Het gebed van Jezus op het kruis “Vader, vergeef het hen want

ze weten niet wat ze doen” (Lk. 23,34) is daar de uiterste consequentie van. Wie oprecht kan bidden voor de medemens die ruzie zoekt, onrecht veroorzaakt of zelfs lijden en dood, ervaart dat dit deugd doet en bevrijdt. De medemens is geen vijand maar iemand aan wie barmhartigheid moet betoond worden.

Ook voor de overledenen bidden wij dikwijls. Thomas van Aquino behandelt dit zelfs een stukje uitvoeriger. Het begraven van de doden, een ‘lichamelijk’ werk van barmhartigheid gebeurt natuurlijk uit respect en eerbied voor de mens. Maar heeft de dode zelf daar iets aan? Voor wie gelooft in een leven na de dood heeft het nog meer zin om een ‘geestelijke aalmoes’ te schenken aan de overledene, vooral aan hen die het nodig hebben.

Dikwijls wordt voor het bidden voor overledenen verwezen naar één passage in de schrift, waar Judas zoenoffers laat opdragen over de gesneuvelden (2 Makk. 12, 39-45). Men vertelt echter dikwijls slechts de helft van het verhaal: enkel diegenen die amuletten van afgoden dragen zijn gesneuveld. Juist uit barmhartigheid worden voor hen zondeoffers opgedragen.

Juist uit barmhartigheid worden wij uitgenodigd te bidden ‘voor de zondaars’, levenden en overledenen.

SLOTBESCHOUWING

In deze artikelenreeks bespraken wij de zeven geestelijke werken van barmhartigheid. Daarbij hebben we getracht deze zo realistisch mogelijk te benaderen. Het zijn zeven concrete mogelijkheden om met mensen om te gaan vanuit de barmhartigheid. We hebben ook gewezen op de - volgens ons - soms al te verregaande interpretaties.

Het is goed om weten dat deze werken gemeenschappelijk erfgoed zijn van christenen over heel de wereld, ongeacht of zij behoren tot de Rooms-Katholieke of Orthodoxe kerk. Ook in het protestantisme zijn deze geestelijke werken gekend. Hus en Luther spraken er over, zij het dan met een heel grote maar: je kan met deze werken de hemel niet ‘verdienen’. Gods genade kan niet verdiend of afgekocht worden. Wie deze goede werken doet met als eerste bedoeling er zelf er zelf profijt van te hebben (de eeuwige beloning te verdienen) is eigenlijk al verkeerd bezig: “ze hebben hun loon al ontvangen ...” zegt Jezus (Mt. 6,4).

Misverstanden rond de geestelijke werken bestaan er inderdaad. Sommigen zien de geestelijke werken van barmhartigheid als goede werken, die te maken hadden met vroomheid en geestelijk leven, en daartegenover de gewone “aardse” goede werken. Daarover is er veel literatuur te vinden. Spijtig is dat het woordje ‘barmhartigheid’ dan dikwijls niet meer centraal staat: het gaat steeds om de mens die beroep doet op onze barmhartigheid, geheel volgens het verhaal van barmhartige Samaritaan (Lc. 10, 25-37).

Deze reeks is dan ook niet geschreven om iets te verdienen. Maar hopelijk hebben wij, lezers en schrijver, er iets bij geleerd en vooral: wat meer barmhartigheid.